

ANNA SOLECKA

„Dobra szkoła” dawniej a dziś w opinii dzieci, rodziców i nauczycieli – propozycja metodologii badań*

„Good School” in the Past and Today in the Opinion of Children, Parents and Teachers – a Proposal for Research Methodology

Studentka, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Polska

Streszczenie

Artykuł zawiera charakterystykę szkoły, która jest nie tylko instytucją oświatową, ale także miejscem spełniania różnorodnych zadań i celów. Przybliży również historię wychowania, która zmieniała się pod wpływem wydarzeń i potrzeb ludzi w danych epokach. W artykule przedstawiono propozycję metodologii badań, która umożliwi scharakteryzowanie współczesnej „dobrej szkoły” pod wieloma aspektami z punktu widzenia nauczycieli, rodziców i uczniów.

Słowa kluczowe: szkoła, przestrzeń edukacyjna

Abstract

The article contains the characteristics of the school, which is not only an educational institution, but also a place to fulfill various tasks and goals. It also brings up the history of education, which changed under the influence of events and needs of people in particular epochs, perfecting it. The article presents a research methodology proposal that will allow characterizing the contemporary “good school” in many aspects from the point of view of teachers, parents and students.

Keywords: school, educational space

Wstęp

Dla rodziców ważne jest, by dziecko uczęszczało do „dobrej szkoły”, nauczyciele chcą pracować w „dobrej szkole”, a uczniowie kształcić się w niej. Warto jednak zastanowić się nad tym, czego oczekujemy od tego miejsca i czym ono tak naprawdę jest. To bardzo ważny temat, któremu warto poświęcić czas, ponieważ wgłębiając się w historię szkoły i wychowania, można zauważyć, jak

* Artykuł powstał pod kierunkiem opiekuna Koła Naukowego „Edukacja bez granic”, dr. hab. prof. UR Wojciecha Walata.

ciągle dążono do jej udoskonalania i modyfikowania, aby satysfakcjonowała i umożliwiała optymalny rozwój wszystkich jej członków, czyli nauczycieli, rodziców i uczniów. Wyniki przeprowadzonych badań mogą posłużyć do dalszych refleksji nad współczesną „dobrą szkołą”.

Charakterystyka szkoły jako instytucji i zarys historii wychowania

Pojęcie *szkoła* pochodzi z języka greckiego (*schole* – oznacza *spokój, wolny czas przeznaczony na naukę*). Słowem tym zdefiniować można instytucję oświatowo-wychowawczą, której głównym zadaniem jest kształcenie, a także wychowywanie dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych. Musi stosować się do określonych koncepcji, zadań, celów oświatowo-wychowawczych i programów za pomocą odpowiednich działań wykwalifikowanej kadry pedagogicznej i budżetu państwa oraz nadzoru oświatowego (Okoń, 2007, s. 383).

Historia wychowania to dyscyplina pedagogiczna, która zajmuje się procesem przekazywania informacji o umiejętnościach i doświadczeniach oraz wszystkimi zmianami w zakresie form, treści i sposobów przekazywania wiedzy na temat wychowania i kształcenia. Dotyczy głównie losów rodziny, wychowania, nauczania oraz instytucji kształcących i wychowawczych, a także przeobrażenia zawodu nauczyciela (Bartnicka, Szybiak, 2001, s. 15).

Za kolebkę kultury szkoły i instytucjonalnego wychowania uważana jest starożytna Grecja. Proces edukacyjny Grecy określali jako praktyczne, konkretne umiejętności, czyli *techne*, oraz wychowanie fizyczne i duchowe dotyczące dzieci, czyli *paideia*. Sukcesywnie zauważono, iż nie ma wiekowych barier dla rozwoju człowieka, w związku z tym naukę podejmował każdy człowiek niezależnie od wieku. Największy wkład w system szkolnictwa i proces wychowania w starożytnej Grecji mieli Homer, Hezjod, Sokrates, Platon, Arystoteles i Isokrates (Orczyk, 2008, s. 14–33).

Starożytny Rzym oraz każda późniejsza epoka opierała się na *paidei* oraz *techne*, wzbogacając i dostosowując je, biorąc pod uwagę konkretne potrzeby ludzi oraz możliwości finansowe i sytuację polityczną danego państwa w określonym czasie.

Wraz z narodzeniem Jezusa zmianie uległ pogląd dotyczący życia, świata, wychowania, a w szczególności człowieka. Fundamentem kształcenia stała się Biblia, dzięki której szkoły nabrały charakteru narodowo-religijny.

W średniowieczu program kształcenia skupiał się na nauce czytania, pisania, uczenia się na pamięć wybranych psalmów, poznawaniu elementów teologii, liturgii oraz prawa moralnego. Karol Wielki wprowadził dwustopniowy program nauczania na studiach: wstępny (dotyczył umiejętności retorycznych, gramatycznych i dialektyki) i wyższy (wiedza matematyczna: arytmetyka, geometria, astronomia i muzyka) (Orczyk, 2008, s. 48–56).

Momentem przełomowym w historii szkolnictwa było pojawienie się uniwersytetów w XII/XIII w. Powstały one za przyczyną dużego zainteresowania filozofią i teologią oraz medycyną i prawem. Instytucje te uważane były za prestiżowe, ponieważ na założenie ich wyrażał zgodę sam papież oraz władca świecki. Były one autonomiczne i niezależne. Językiem wiodącym stał się język łaciński. Uniwersytety podwyższyły poziom intelektualny prawników, lekarzy i duchowieństwa oraz poziom nauczania w szkołach. Do dziś podstawową formą zajęć na uczelni wyższej są wykłady i obowiązują takie pojęcia, jak: *doktor*, *magister*, zabawy studenckie to *juwenalia* (Orczyk, 2008, s. 74).

Wiek XIV stał się dla państwa polskiego bardzo ważny, ponieważ wówczas podjęto pierwsze próby szerszej alfabetyzacji oraz rozwoju szkół. 12 maja 1364 r. król Kazimierz Wielki założył Uniwersytet Krakowski, który przyjął styl boloński, a szczególną uwagę zwrócił na naukę prawa. Po śmierci króla uczelnia upadła, a 26 lipca 1400 r. król Władysław Jagiełło ponownie zrekonstruował Uniwersytet na wzór paryski, czyli czterofakultetowy, dodając wydział teologiczny i filozoficzny (Bartnicka, Szybiak, 2001, s. 70–71).

Humanizm narodził się w czasach odrodzenia, kiedy to wynaleziono druk i zaczęto dokonywać odkryć geograficznych. Zmieniono koncepcję szkoły, wychowania oraz zawodu nauczyciela. W tym czasie rozpoczęły naukę również dziewczęta (Bartnicka, Szybiak, 2001, s. 80–114). Znanym w Europie reformatorem oświaty stał się Komeński. Uważał on, że prawo do edukacji ma każdy bez względu na płeć, wyznanie, wiek, stan społeczny, a przede wszystkim stan zdrowia. Ujednocilił on system szkolny. „Dobra szkoła” opisana w dziele *Wielka dydaktyka* miała być bezpłatna, powszechna, a przewodnim językiem miał być język ojczysty. Współczesna szkoła opiera się też na założeniach Rousseau, który preferował wychowanie naturalistyczne, w którym wychowawca jest przyjacielem dziecka, dbając o jego prawidłowy rozwój moralny i fizyczny (Bartnicka, Szybiak, 2001, s. 118–120, 125–126).

Wielką reformę szkolnictwa wyższego zapoczątkował pedagog Konarski w pierwszej połowie XVIII w., wydając dzieło pt. *O skutecznym rad sposobie*, które uznano za manifest polityczny. Postulaty te dotyczyły działań w zakresie wzmocnienia państwa. Powstała elitarna szkoła Collegium Nobilium, która z założenia miała kształcić przyszłych przywódców kraju. 14 października 1773 r. ukonstytuowała się także Komisja Edukacji Narodowej jako instytucja państwowa mająca zapewnić sprawną organizację oświaty. Celem nadrzędnym „dobrej szkoły” było kształtowanie postawy patriotycznej u uczniów i poczucia odpowiedzialności za losy kraju (Orczyk, 2008, s. 141–152).

W epoce romantyzmu wprowadzono ludową szkołę elitarną. Zwrócono uwagę na wychowanie przedszkolne oraz zastosowano system prewencyjny (Orczyk, 2008, s. 153–179).

Spencer był twórcą filozofii pozytywistycznej, która krytykowała kształcenie elit przez korzystanie z nieaktualnych form i metod nauczania. Szkoła jego zdaniem miała przygotować ucznia do wykonywania przyszłego zawodu, a także do życia w rodzinie i społeczeństwie. Odrzucił tezy herbertowskie i skierował styl nauczania na swobodny, oparty na obserwacji i doświadczeniach (Bartnicka, Szybiak, 2001, s. 170).

W 1889 r. wprowadzono termin *nowa szkoła*, która od tej chwili charakteryzowała się m.in. zapewnieniem internatu, powstawaniem szkół na wsiach, w których uczono stolarstwa, hodowli zwierząt oraz rolnictwa. Szkoła taka zapewniała wycieczki mające charakter wychowawczy i kształtujący. Odrzucano naukę na pamięć, lecz stawiano na praktykę. Zwracano również uwagę na współpracę uczniów oraz powstał tzw. samorząd uczniowski. Przedstawicielami nowej szkoły byli Dewey, Montessori, Decroly, a także Korczak (Orczyk, 2008, s. 185–198).

Kolejnym bardzo ważnym etapem w polskiej historii wychowania i szkolnictwa była Polska Rzeczpospolita Ludowa, w której dokonano reformy Ministerstwa Oświaty i Związku Nauczycielstwa Polskiego. Szkoła przybrała charakter publiczny, jednolity, powszechny i bezpłatny. Przedszkolami zaopiekowało się państwo, wprowadzono 8-letnią szkołę podstawową, w której ujednociono program i treści kształcenia. Powstała szkoła zawodowa, dając wszystkim absolwentom wykształcenie ogólne oraz możliwość kontynuowania nauki na stopniu wyższym. Nałożono obowiązek nauki do 18. roku życia. Poprzez te działania zlikwidowano analfabetyzm, a budowanie internatów umożliwiło powszechną naukę młodzieży na poziomie średnim.

Po zmianie ustroju państwa w 1989 r. Sejm uchwalił nową „ustawę o systemie oświaty” (7 go września 1991 r.), która charakteryzowała się działaniem systemowym, modernizacyjnym i naprawczym. Od 1 września 1998 r. doszło do kolejnej zmiany ustroju szkolnego. Wprowadzono 6-letnie szkoły podstawowe, 3-letnie gimnazja, 3-letnie licea profilowane, 2-letnie szkoły zawodowe i 2-letnie licea uzupełniające (Orczyk, 2008, s. 291–316). Od 1 września 2017 r. obowiązują 8-letnie szkoły podstawowe i 4-letnie licea.

Poprzez przybliżenie zarysu historii szkolnictwa i historii wychowania na przestrzeni wieków oraz wspominając najważniejsze wydarzenia związane z rozwojem instytucji szkolnych i wychowawczych, można poznać współczesną rolę szkoły i jej jakość. Innowacje, które są wprowadzane w dzisiejszych szkołach, mają w dużym zakresie podłoże historyczne, ale wynikają też z wymogów zmieniającego się dynamicznie świata. Dzięki analizie historii można też zauważyć, iż system edukacji ulega ciągłym zmianom, nie jest jednolity, jednak w swoim ogólnym zarysie stały (np. powtarzające się 6-letnie cykle nauczania szkolnego).

Funkcje i zadania szkoły

System szkolny zawsze jest konstruowany jako wynik dominującej polityki oświatowej i stanowi on program działań zarówno państwa, jak i norm i wartości, jakie określa i wyznaje dane społeczeństwo. W systemie edukacyjnym wyróżnia się takie grupy celów i zadań, jak: pedagogiczne, społeczne, polityczne, kulturalne oraz ekonomiczne.

Ogólnie wyróżnia się trzy podstawowe funkcje szkoły:

– dydaktyczną – odpowiednie kierowanie procesem poznawczym uczniów, w wyniku czego dzieci przyswajają różnorodne dziedziny nauki, humanistyki, techniki i sztuki,

– wychowawczą – skupia się na rozwoju osobowym, kształtuje opinię, postawy oraz przekonania; jest ściśle związana ze sferą motywacyjno-emocjonalną,

– opiekuńczą – umożliwia uczniom realizowanie własnych potrzeb, które wpływają na prawidłowe funkcjonowanie w rozwoju fizycznym i psychicznym; likwiduje lęk i stres uczniów (Korczyński, 2002, s. 61–62).

Szkoła to miejsce, w którym uczniowie spędzają bardzo wiele czasu, dlatego nie tylko kształci, ale również wychowuje i sprawuje opiekę.

Propozycje metodologii badań postrzegania szkoły przez dzieci, rodziców i nauczycieli

Wybrany temat artykułu związany jest z przedmiotem planowanych badań, którym są czynniki, które warunkują „dobrą szkołę”. Kolejnym bardzo ważnym etapem w postępowaniu badawczym jest sprecyzowanie jasno i dokładnie celów badań. Wyróżnia się dwa ich rodzaje: teoretyczny (dostarcza wiedzy, która umożliwia ludziom lepsze poznanie i zrozumienie otaczającego ich świata) oraz praktyczny (dostarcza wiedzy, dzięki której badacze mogą podjąć bardziej efektywne działania) (Maszke, 2004, s. 39).

Cel główny planowanych badań obejmuje ustalenie i opisanie cech „dobrej szkoły”. Celem teoretyczno-poznawczym będzie zidentyfikowanie czynników określających dobrą szkołę w trzech sferach: architektonicznej, dydaktycznej i psychologicznej. Natomiast celem praktycznym badań będzie sformułowanie wniosków służących praktyce doskonalenia „dobrej szkoły”.

Sformułowanie problemu głównego i problemów szczegółowych to następny etap postępowania badawczego. W metodologii badań problem główny można podzielić na: praktyczny i teoretyczny, szczegółowy i ogólny, podstawowy i cząstkowy.

W niniejszym badaniu problem główny sformułowano w formie pytania: *Jakie cechy powinna mieć dobra szkoła?*, zaś problemy szczegółowe to:

1. Jakie są cechy dobrej infrastruktury architektonicznej zdaniem rodziców, nauczycieli a uczniów?

2. Jakie są cechy dobrej organizacji i przebiegu procesu kształcenia zdaniem nauczycieli, rodziców i uczniów?

3. Jakie są cechy atmosfery w dobrej szkole zdaniem nauczycieli, rodziców i uczniów?

4. Jaka jest różnica między szkołą, do której uczęszczali rodzice i nauczyciele, a szkołą współczesną?

Zmienną niezależną jest szkoła jako instytucja oświatowa, której funkcjonowanie wynika z przepisów prawa oświatowego, natomiast zmienne zależne to: czynniki określające infrastrukturę architektoniczną, organizację i przebieg procesu kształcenia oraz atmosferę „dobrej szkoły”.

W badaniach będzie wykorzystana metoda sondażu diagnostycznego, technika wywiadu, a narzędziem badawczym będzie kwestionariusz wywiadu przeznaczony dla nauczycieli i rodziców. Natomiast metoda analizy dokumentów zostanie wykorzystana podczas badania uczniów, gdzie techniką stanie się rysunek tematyczny (np. *Szkoła moich marzeń*).

Podsumowanie

Przeprowadzone badania pozwolą na przedstawienie opinii nauczycieli, rodziców i uczniów na temat postrzegania przez nich „dobrej szkoły”. Uzyskane wyniki mogą się stać podstawą do wprowadzenia istotnych zmian w systemie oświaty. Uzyskane wyniki badań z pewnością nie wyczerpią zakresu problematyki badań, jednak mogą posłużyć do dalszych dociekań naukowych na temat „dobrej szkoły”.

Literatura

- Bartnicka, K., Szybiak, I. (2001). *Zarys historii wychowania*. Warszawa: Żak.
- Korczyński, S. (2002). *Obraz nauczyciela*. Opole: Wyd. UO.
- Maszke, A.W. (2004). *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*. Rzeszów: Wyd. UR.
- Okoń, W. (2007). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Żak.
- Orczyk, A. (2008). *Zarys historii szkolnictwa i myśli pedagogicznej*. Warszawa: Żak.
- Walat, W. (2012). Edukacja architektoniczna w przedszkolu – zarys problematyki. *Edukacja – Technika – Informatyka*, 3(1), 248–265.
- Walat, W. (2017). Architektoniczna przestrzeń edukacyjna w wymiarze nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. *Szkoła – Zawód – Praca*, 14, 11–24.